Η Υπαπαντή του Κυρίου (Άγιος Κύριλλος Αλεξανδρείας)

Categories : ΘΕΟΛΟΓΙΑ

Date : 31 Ιανουαρίου, 2020

Ερμηνεία της ευαγγελικής περικοπής *(Λουκ. 2, 22-40)*

«*καὶ ὅτε ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι τοῦ καθαρισμοῦ αὐτῶν κατὰ τὸν νόμον Μωϋσέως, ἀνήγαγον αὐτὸν εἰς Ἰεροσόλυμα παραστῆσαι τῷ Κυρίῳ* (: Και όταν, σύμφωνα με τον νόμο του Μωϋσέως, συμπληρώθηκαν οι ημέρες του καθαρισμού της μητέρας του παιδιού και του μνηστήρος της, ανέβασαν αυτό στα Ιεροσόλυμα, για να το παρουσιάσουν και το αφιερώσουν στον Κύριο).

Εδώ λοιπόν με αυτά που αναγνώσαμε πριν λίγο, βλέπουμε ότι υποτασσόταν στους νόμους του Μωυσή ή μάλλον βλέπουμε **ο ίδιος ο νομοθέτης και Θεός να υποτάσσεται ως άνθρωπος στους δικούς του νόμους. Και για ποιο λόγο το κάνει αυτό**, θα μας το διδάξει ο σοφότατος Παύλος: «*οὕτω καὶ ἡμεῖς, ὅτε ἦμεν νήπιοι, ὑπὸ τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου ἦμεν δεδουλωμένοι· ὅτε δὲ ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ, γενόμενον ἐκ γυναικός, γενόμενον ὑπὸ νόμον, ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμον ἐξαγοράσῃ, ἵνα τὴν υἱοθεσίαν ἀπολάβωμεν.* : Έτσι κι εμείς, **οι Χριστιανοί, όταν ήμασταν σε νηπιώδη πνευματική κατάσταση, ήμασταν υποδουλωμένοι κάτω από τα στοιχεία του κόσμου (δηλαδή κάτω απ΄ τη στοιχειώδη και ανεπαρκή θρησκευτική γνώση που έχει ο κόσμος των ατελών και παχυλών ανθρώπων).** Όταν όμως ήρθε το πλήρωμα του χρόνου που είχε ορίσει η πανσοφία του Θεού, **ο Θεός εξαπέστειλε τον Υιό του, που γεννήθηκε από γυναίκα και έζησε σύμφωνα με τις διατάξεις του μωσαϊκού νόμου, για να εξαγοράσει αυτούς που βρίσκονταν κάτω από την εξουσία του μωσαϊκού νόμου**, ώστε να λάβουμε την υιοθεσία, που ο Θεός μας είχε υποσχεθεί» [Γαλ. 4, 3-4]. Ο Χριστός λοιπόν εξαγόρασε από την κατάρα του νόμου εκείνους που ήταν κάτω από την εξουσία του νόμου, αλλά όμως δεν τον είχαν ακόμη τηρήσει. Και **τους εξαγόρασε με ποιον τρόπο; Εκπληρώνοντάς του**.

Αλλά **και με άλλον τρόπο**. **Για να καταργήσει τα εγκλήματα της παράβασης του Αδάμ, παρουσίασε τον εαυτό Του για χάρη μας ευπειθή και υπάκουο σε όλα στον Θεό και Πατέρα Του**. Γιατί έχει γραφεί: «*ὥσπερ γὰρ διὰ τῆς παρακοῆς τοῦ ἑνὸς ἀνθρώπου ἁμαρτωλοὶ κατεστάθησαν οἱ πολλοί, οὕτω καὶ διὰ τῆς ὑπακοῆς τοῦ ἑνὸς δίκαιοι κατασταθήσονται οἱ πολλοί*: Διότι, όπως με την παρακοή του ενός ανθρώπου [: του Αδάμ] έγιναν αμαρτωλοί και ένοχοι το πλήθος των απογόνων του Αδάμ, έτσι και με την τέλεια υπακοή, που έδειξε ο Ένας, ο Χριστός, στον Πατέρα, θα

γίνουν δίκαιοι το πλήθος των όσων πιστέψουν σε Αυτόν» [Ρωμ. 5, 19]. Έθεσε λοιπόν μαζί με εμάς τον αυχένα Του στο νόμο, κάνοντάς το και αυτό **κατ' οικονομία**, γιατί έπρεπε να εκπληρώσει όλον τον νόμο.

Όταν λοιπόν ήρθε **η ογδόη ημέρα, κατά την οποία συνηθιζόταν να γίνεται η περιτομή στη σάρκα, όπως όριζε ο νόμος**, **δέχεται την περιτομή και ο ίδιος** που έδωσε τον νόμο στον Μωυσή, και πριν από αυτόν στον Αβραάμ. **Δέχεται επίσης και το όνομα**, δηλαδή το **όνομα Ιησούς**, το οποίο ερμηνεύεται «***Σωτηρία του λαού***». Γιατί έτσι θέλησε ο Θεός και Πατέρας να ονομάζεται ο Υιός Του, ο οποίος κατά σάρκα γεννήθηκε από γυναίκα· γιατί τότε έγινε σωτηρία λαού, και όχι ενός, αλλά και κάθε έθνους, και όλης της οικουμένης. Συγχρόνως δηλαδή με την τέλεση της περιτομής, πήρε και το όνομα.

Εμπρός λοιπόν **να δούμε πάλι τι σήμαινε το γεγονός αυτό**. Ο μακάριος Παύλος είπε: «*ἡ περιτομὴ οὐδέν ἐστι, καὶ ἡ ἀκροβυστία οὐδέν ἐστιν* (: **Τίποτε δεν είναι η περιτομή και δε συντελεί σε τίποτε για τη σωτηρία μας, και τίποτε επίσης δεν είναι η ακροβυστία** [: η μη περιτομή)]» [Α΄Κορ. 7, 19]. **Άραγε ο των όλων Θεός πρόσταξε μέσω του πάνσοφου Μωυσή να τηρείται το τίποτε, δηλαδή κάτι που σε τίποτε δε μας ωφελεί για τη σωτηρία μας, και απείλησε μάλιστα με τιμωρία εκείνους που παραβαίνουν αυτήν την εντολή; Ναι, θα μπορούσα να πω. Γιατί όσον αφορά τη φύση του πράγματος, δεν είναι απολύτως τίποτε· όμως έκρυβε μέσα του τύπο μυστηρίου. Γιατί κατά την ογδόη ημέρα αναστήθηκε Χριστός από τους νεκρούς, και μας έδωσε την πνευματική περιτομή.** Γιατί έδωσε εντολή στους αγίους Αποστόλους και τους είπε: «*πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος* (: Λοιπόν, πηγαίνετε τώρα και διδάξατε σε όλα τα έθνη την αλήθεια. Και αυτούς που θα πιστέψουν και θα γίνουν μαθητές σας, βαπτίστε τους στο όνομα του Πατρός και του Υιού και του Αγίου Πνεύματος» [Ματθ. 28, 19].

Και Αυτού πάλι προτύπωση ήταν εκείνος ο αρχαίος Ιησούς, δηλαδή ο Ιησούς του Ναυή, ο οποίος μετά από τον Μωυσή έγινε αρχηγός των Ισραηλιτών· γιατί πρώτα πέρασε τους Ισραηλίτες στην απέναντι όχθη του Ιορδάνη, και έπειτα ευθύς αμέσως τους έκανε την περιτομή με πέτρινα μαχαίρια. Λοιπόν, όταν διαβούμε τον Ιορδάνη, τότε ο Χριστός μάς περιτέμνει με τη δύναμη του αγίου Πνεύματος, όχι καθαρίζοντας τη σάρκα, αλλά αποκόπτοντας μάλλον τον μολυσμό της ψυχής μας.

Την ογδόη λοιπόν ημέρα περιτέμνεται ο Χριστός, και παίρνει, όπως είπα, το όνομα, γιατί **τότε ακριβώς έχουμε σωθεί από Αυτόν και μέσω Αυτού**. Γιατί λέγει ο απόστολος Παύλος: «*ἐν ᾧ καὶ περιετμήθητε περιτομῇ ἀχειροποιήτῳ ἐν τῇ ἀπεκδύσει τοῦ σώματος τῶν ἁμαρτιῶν τῆς σαρκός, ἐν τῇ περιτομῇ τοῦ Χριστοῦ, συνταφέντες αὐτῷ ἐν τῷ βαπτίσματι, ἐν ᾧ καὶ συνηγέρθητε διὰ τῆς πίστεως τῆς ἐνεργείας τοῦ*

Θεοῦ τοῦ ἐγείραντος αὐτὸν ἐκ τῶν νεκρῶν (: Μέσω της κοινωνίας σας με τον Ιησού Χριστό και περιτμηθήκατε με περιτομή αχειροποίητη, πνευματική, που δε γίνεται με χέρι ανθρώπινο, όπως η ιουδαϊκή περιτομή, αλλά ενεργείται από το Άγιο Πνεύμα. Συνίσταται δε η περιτομή αυτή στην απέκδυση και την αποβολή του σώματος, που δούλευσε στις αμαρτίες της σάρκας. Και η απέκδυση αυτή που έγινε όχι δια της κατακόψεως του σώματος, είναι η περιτομή που ελάβατε από τον Χριστό, όταν ταφήκατε μαζί Του στο βάπτισμα. Και δε θαφτήκατε μόνο, αλλά και αναστηθήκατε μυστηριακώς δια του βαπτίσματος μαζί με τον Χριστό. Και όλα αυτά έγιναν δια της πίστεως στην ενέργεια και τη δύναμη του Θεού ο οποίος Τον ανέστησε από τους νεκρούς. Πιστέψατε, δηλαδή, ότι ο Θεός με την ίδια ενέργεια και δύναμη θα αναστήσει και εσάς εκ νεκρών» [Κολ. 2, 11] {ερμηνευτική απόδοση Παναγιώτου Τρεμπέλα, σελ. 806}. Ώστε λοιπόν **ο θάνατός Του έγινε για χάρη δική μας, καθώς και η ανάσταση και η περιτομή. Γιατί πέθανε, ώστε εμείς που δια του βαπτίσματός μας πεθάναμε μαζί με Αυτόν, που πέθανε για την αμαρτία, να μη ζήσουμε ποτέ πια για την αμαρτία.** Γι' αυτό έχει ειπωθεί το εξής: «*εἰ γὰρ συναπεθάνομεν, καὶ συζήσομεν* (: Αν πράγματι πεθάναμε μαζί Του δια του βαπτίσματος και διά των θλίψεων, που υποφέρουμε γι' Αυτόν, μαζί Του και θα ζήσουμε στη μέλλουσα ζωή» [Β΄Τιμ. 2, 11].

Λέγεται βέβαια ότι **πέθανε για την αμαρτία, όχι επειδή αμάρτησε ο ίδιος** (γιατί λέγει το Ευαγγέλιο: «*ὃς ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ εὑρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ* (: **Αυτός δεν έκαμε ποτέ καμία απολύτως αμαρτία**· ούτε δε και στο στόμα του βρέθηκε ποτέ δόλος ή έστω και ο παραμικρότερος αμαρτωλός λόγος)» [Α΄Πέτρ. 2, 22], αλλά **εξαιτίας της δικής μου αμαρτίας**. Όπως ακριβώς λοιπόν πεθάναμε μαζί με Αυτόν που πέθανε, μαζί Του και θα αναστηθούμε [Β΄ Τιμ. 2, 11].

Επίσης, επειδή ο Υιός ήρθε μαζί μας, αν και ήταν από τη φύση Του Θεός και Κύριος των όλων, γι' αυτό και **δεν περιφρονεί τα δικά μας μέτρα**, αλλά μαζί με εμάς υποτάχτηκε στον ίδιο νόμο, αν και ο ίδιος ως Θεός ήταν νομοθέτης. Περιτέμνεται οκτώ ημερών μαζί με τους Ιουδαίους, **για να επιβεβαιώσει τη συγγένειά Του με αυτούς, ώστε να μην Τον αρνηθούν**. Γιατί ο Χριστός αναμενόταν από τη γενεά του Δαβίδ, και τους έδωσε την απόδειξη της συγγένειάς Του με αυτόν. Γιατί, εάν, μολονότι έλαβε την περιτομή, και πάλι έλεγαν «*τοῦτον δὲ οὐκ οἴδαμεν πόθεν ἐστίν*: Αυτός μας είναι άγνωστος και δεν γνωρίζουμε από πού είναι και από πού έρχεται» [Ιω. 9, 29], **αν δεν είχε περιτμηθεί σαρκικά και δεν τηρούσε τον μωσαϊκό νόμο, θα είχε εύλογη πρόφαση η άρνησή τους.** Αλλά όμως **μετά την δική Του περιτομή έχει παύσει η σαρκική περιτομή, επειδή εισάχθηκε σε εμάς αυτό που υποδηλώνεται με αυτή, δηλαδή το βάπτισμα· γι' αυτό εμείς δεν περιτεμνόμαστε πια.**

Νομίζω βέβαια ότι **η περιτομή συμβολίζει τρία πράγματα**. **Ένα** ότι σαν κάποιο σημάδι και σφραγίδα ξεχωρίζει τους απογόνους του Αβραάμ και τους διαχωρίζει απ΄

τα υπόλοιπα έθνη. **Δεύτερον**, μέσα της **προτυπώνει τη Χάρη και τη δύναμη του αγίου Βαπτίσματος**· διότι, όπως ακριβώς αυτός που περιτεμνόταν, με τη σφραγίδα αυτή εντασσόταν παλαιά στο λαό του Θεού, έτσι και αυτός που βαπτίζεται, τυπώνοντας μέσα του ως σφραγίδα τον Χριστό, αναγράφεται στην υιοθεσία του Θεού. Και **τρίτον**, είναι σύμβολο των προσερχόμενων στην πίστη με τη χάρη, οι οποίοι με τον κοφτερό λόγο της πίστεως και **με κόπους ασκητικούς αποκόπτουν τις επαναστάσεις των σαρκικών ηδονών και παθών και τα απονεκρώνουν, όχι κόβοντας το σώμα, αλλά καθαρίζοντας την καρδιά, και κάνοντας την περιτομή όχι σύμφωνα με τον νόμο, αλλά πνευματικά**·και όπως διαβεβαιώνει ο θεόπνευστος Παύλος, ο έπαινος αυτών δεν έχει ανάγκη από την ανθρώπινη επίκριση, αλλά εξαρτάται από την ουράνια απόφαση [Ρωμ. 2, 28-29: «*οὐ γὰρ ὁ ἐν τῷ φανερῷ Ἰουδαῖός ἐστιν, οὐδὲ ἡ ἐν τῷ φανερῷ ἐν σαρκὶ περιτομή, ἀλλ᾽ ὁ ἐν τῷ κρυπτῷ Ἰουδαῖος, καὶ περιτομὴ καρδίας ἐν πνεύματι, οὐ γράμματι, οὗ ὁ ἔπαινος οὐκ ἐξ ἀνθρώπων, ἀλλ᾽ ἐκ τοῦ Θεοῦ*: Διότι Ιουδαίος αληθινός και άξιος των δωρεών του Θεού δεν είναι εκείνος, που εξωτερικώς φαίνεται ως Ιουδαίος, ούτε αληθινή περιτομή είναι εκείνη, που έχει γίνει και φαίνεται στη σάρκα. Αλλά πραγματικός και ευάρεστος στον Θεό Ιουδαίος είναι εκείνος, που με το άγνωστο στους ανθρώπους και κρυφό εσωτερικό του που είναι φανερό μόνο στο Θεό, λατρεύει και υπακούει στον Θεό. Και **αληθινή περιτομή είναι η αποκοπή πάσης κακίας και ενοχής από την καρδιά, η οποία γίνεται με την χάρη του Αγίου Πνεύματος** και όχι με την τυπική και νεκρή πλέον διάταξη του μωσαϊκού Νόμου, η οποία δεν έχει τη δύναμη να μεταβάλει την καρδιά. Αυτός δε, ο αληθινά γνήσιος Ιουδαίος θα λάβει τον έπαινό του, όχι εκ μέρους ανθρώπων, οι οποίοι υπόκεινται σε πλάνη, αλλά από τον ίδιο τον Θεό»].

Ενώ λοιπόν ο νόμος στρεφόταν εναντίον κάθε γυναίκας που γεννούσε αρσενικό ή θηλυκό και ήταν γενικότατη η κατηγορία που έκανε σε μας, εξαιρέθηκε από την δυσφημία αυτή η αγία Παρθένος, από την οποία λέμε ότι γεννήθηκε κατά σάρκα ο Χριστός. Πρόσεχε, δηλαδή, αν θέλεις, την ακρίβεια του νόμου. Γιατί λέγει: «*γυνή, ἥτις ἐὰν σπερματισθῇ καὶ τέκῃ ἄρσεν, ἀκάθαρτος ἔστω* (: Γυναίκα που θα μείνει εξ ανδρικού σπέρματος έγκυος και γεννήσει αρσενικό παιδί, ας είναι ακάθαρτη)» [Λευιτικόν 12, 2]· λέγει «η γυναίκα που εξ ανδρικού σπέρματος θα μείνει έγκυος και γεννήσει αρσενικό παιδί» και όχι αδιακρίτως κάθε γυναίκα. Εδώ όμως το θεϊκό σώμα έλαβε την υπόστασή Του από το άγιο Πνεύμα, πλαστουργούμενο με τρόπο ανέκφραστο μέσα στην αγία Παρθένο, και με μικρή μέριμνα από τους νόμους της φύσεως· γιατί δεν είχε καμία ανάγκη από καταβολή ανδρικού σπέρματος ο πρωτότοκος των αγίων, η απαρχή εκείνων που έλαχαν να λάβουν την αναγέννηση από τον Θεό δια του αγίου Πνεύματος· για αυτούς έχει λεχθεί καθαρά: «*οἳ οὐκ ἐξ αἱμάτων, οὐδὲ ἐκ θελήματος σαρκός, οὐδὲ ἐκ θελήματος ἀνδρός, ἀλλ᾽ ἐκ Θεοῦ ἐγεννήθησαν* (: Αυτοί δεν γεννήθηκαν από ανθρώπινα γυναικεία αίματα, ούτε από επιθυμία σαρκική, ούτε από επιθυμία και θέλημα ανδρός, αλλά γεννήθηκαν από τον Θεό)» [Ιω. 1, 13]. Διέφυγε λοιπόν την καταβοή εναντίον της από τον νόμο η αγία

Παρθένος, γιατί δε δέχθηκε καθόλου σπέρμα, αλλά γέννησε για χάρη μας το Θείο Βρέφος με την **επενέργεια του αγίου Πνεύματος**.

Μετά την περιτομή, περιμένει πάλι τον καιρό να συμπληρωθεί για τον καθαρισμό, όπως όριζε ο Μωσαϊκός νόμος· και όταν συμπληρώθηκαν οι ημέρες (και η συμπλήρωση των ημερών ήταν η τεσσαρακοστή ημέρα), τότε ανεβαίνει στα Ιεροσόλυμα και οδηγείται μπροστά στον Πατέρα, ως άνθρωπος σαν εμάς, ο Θεός Λόγος, που κάθεται μαζί με τον Πατέρα, και ο οποίος (Λόγος) δια της του νόμου σκιάς αναγράφεται μεταξύ των πρωτοτόκων. Γιατί άγια και ιερά για τον Θεό ήταν και πριν από την ενανθρώπηση τα πρωτότοκα, τα οποία πρόσφεραν σ' Αυτόν ως θυσία σύμφωνα με τον νόμο. Πω πω **μέγεθος οικονομίας**, «*Ὦ βάθος πλούτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως Θεοῦ!* (: Ω απροσμέτρητο βάθος πλουσίων δωρεών και άπειρης σοφίας και παγγνωσίας του Θεού!) [Ρωμ. 11, 33]. Αυτός που βρισκόταν στους κόλπους του Πατέρα, ενώπιον του Οποίου τα πάντα προσάγονται με τρόπο που αρμόζει σε δούλους, Αυτός που δοξαζόταν με τις λατρείες εκ μέρους όλων, όταν βρέθηκε στα ανθρώπινα μέτρα, προσφέρει θυσία σε Εκείνον που Τον γέννησε. **Τι παράδοξο πράγμα αλήθεια! Η αλήθεια έχει τηρήσει τους τύπους του νόμου. Για ποιο λόγο;** Γιατί **και νομοθέτης ήταν ως Θεός, και κάτω από τον νόμο ως άνθρωπος.**

Και **τι λοιπόν πρόσφερε;** Ως πρωτότοκος και αρσενικό παιδί, ένα ζευγάρι τρυγόνων και δύο μικρά περιστέρια, σύμφωνα με τις διατάξεις του νόμου.**Τι όμως θέλουν να φανερώσουν αυτά;** Το τρυγόνι είναι λαλίστατο μεταξύ των πτηνών, ενώ το περιστέρι είναι ζώο ήπιο και πράο. Τέτοιος υπήρξε σε εμάς ο Δημιουργός και Κύριος των όλων, ο οποίος έχει σε ύψιστο βαθμό την **πραότητα**, και σαν τρυγόνα κατέθελξε όλη την οικουμένη και με την ωραιότατη φωνή **(λόγο) Του** γεμίζει τον δικό Του αμπελώνα, δηλαδή εμάς που πιστέψαμε σε Αυτόν. Γιατί έχει γραφεί στο βιβλίο «Άσμα των ασμάτων»: «*φωνὴ τῆς τρυγόνος ἠκούσθη ἐν τῇ γῇ ἡμῶν· αἱ ἄμπελοι κυπρίζουσιν* (: Η φωνή της τρυγόνος ακούστηκε στη χώρα μας· τα αμπέλια ανθίζουν)» [Άσμα Ασμάτων 2, 12-13]. Γιατί έχει μιλήσει σε εμάς ο Χριστός και μας έχει προσφέρει το θείο και ευαγγελικό Του κήρυγμα, που είναι σωτηρία ολόκληρου του κόσμου.

Σφαζόταν βέβαια τρυγόνι και περιστέρι, **για να δηλωθεί πάλι σε μας με τύπους Αυτός που υπομένει θάνατο της σάρκας Του για τη ζωή του κόσμου** . Γιατί Αυτός είναι η καλλίφωνη τρυγόνα, Αυτός είναι η αγνή περιστερά. Άρα λοιπόν **ο Χριστός πρόσφερε τον εαυτό Του** σε έναν καιρό μαζί με τους τύπους και την αλήθεια ως οσμή ευωδιαστή, **για να μας οδηγήσει με τον εαυτό Του στον Θεό και Πατέρα, και έτσι να καταργήσει την αποστροφή Του προς εμάς και εξαιτίας της παράβασης του Αδάμ, και εξαιτίας της αμαρτίας που τυράννησε όλους εμάς και έτσι να μας καταστήσει άξιους της πατρικής Του φροντίδας**. Γιατί εμείς ήμασταν εκείνοι που παλαιά φωνάζαμε· «*ἐπίβλεψον*

ἐπ᾽ ἐμὲ καὶ ἐλέησόν με (: Κύριε, ρίξε ευσπλαχνικό το βλέμμα σου προς εμένα και ελέησέ με)» [Ψαλμ. 24, 16], όπως λέγει ο Ψαλμωδός, ο οποίος αλλού λέγει: «*ὀφθαλμοὶ Κυρίου ἐπὶ δικαίους* (: Τα μάτια του Κυρίου στρέφονται με ευμένεια προς τους δικαίους)» [Ψαλμ. 33, 16]. Γιατί ο Κύριος δεν έχει στραμμένο το βλέμμα Του σε εκείνους που είναι ένοχοι αμαρτιών, αλλά στον πράο και ήσυχο, που τρέμει τα θεϊκά Του λόγια. Γιατί **έπρεπε πρώτα να καθαρισθούμε εμείς, και έτσι να γίνουμε άξιοι της επίβλεψης του Θεού**· αυτό βέβαια το έχουμε κερδίσει μετον Σωτήρα όλων Χριστό, ο οποίος γεννήθηκε από γυναίκα και υποτάχθηκε στον νόμο.

Όμως **πρέπει πρώτον να εξετάσουμε** για ποιον έχει γραφεί το «περὶ τοῦ καθαρισμοῦ αὐτῶν (: για τον καθαρισμό αυτών)», **δεύτερον** για το ότι ο Ιησούς παρουσιάσθηκε στον Κύριο και **τρίτον** τι σημαίνει το ζεύγος των τρυγόνων και τα δύο μικρά περιστέρια. Γιατί εάν κανείς νομίσει ότι το «περὶ τοῦ καθαρισμοῦ αὐτῶν (: για τον καθαρισμό αυτών)» λέγεται για την αγία Θεοτόκο, ή για τον μακάριο Ιωσήφ ή για τον Κύριο, θα διαπράξει ασέβεια. Καθόσον ούτε ο Ιωσήφ ήρθε σε σαρκική επαφή με την Παρθένο, ούτε αυτή συνέλαβε με σαρκική συνεύρεση, όπως οι άλλες γυναίκες, για να τα προσφέρουν αυτά για τον καθαρισμό τους, αλλά συνέλαβε χωρίς σπέρμα και γέννησε με αγνότητα. Γιατί όπου δεν υπάρχει συνεύρεση γυναίκας και άνδρα, ούτε ύπνος και ηδονή, ούτε σαρκική ένωση και συνουσία, ποια ανάγκη καθαρισμού υπάρχει; Αλλά ούτε για τον Κύριο ειπώθηκε αυτό, ο οποίος είναι αναμάρτητος και πάνω από κάθε καθαρότητα.

…

«*…καὶ τοῦ δοῦναι θυσίαν κατὰ τὸ εἰρημένον ἐν νόμῳ Κυρίου, ζεῦγος τρυγόνων ἢ δύο νεοσσοὺς περιστερῶν* (: Ανέβησαν ακόμη στον ναό να προσφέρουν την θυσία για τον καθαρισμό τους, όπως ήτο πάλιν γραμμένο στον νόμο Κυρίου, δηλαδή ένα ζεύγος τρυγόνες ή δύο μικρά περιστέρια, σαν πτωχοί που ήσαν) [Λουκ. 2,24]

Πάλι κατέβαλε στους φοροεισπράκτορες το δίδραχμο, αν και βέβαια δεν όφειλε να το καταβάλει, για τον λόγο ότι ήταν πραγματικά Υιός του Θεού. Αλλά το κατέβαλε όταν βρέθηκε κάτω από τον νόμο. Γιατί έπρεπε, ναι **έπρεπε, να εκπληρώσει το σχέδιο της οικονομίας του Θεού, την οποία καταδέχθηκε για εμάς**. Αυτόν δηλαδή ακόμα και κατά την καταβολή του δίδραχμου θα Τον βρούμε να αναφέρεται ως Σωτήρας και ελευθερωτής. Γιατί το δίδραχμο ήταν είδος νομίσματος, που είχε την εικόνα του βασιλιά και καταβαλόταν σύμφωνα με τον νόμο για δύο κεφάλια. Πρόσεχε λοιπόν πάλι και στο δίδραχμο ότι αποτυπώνεται ο Χριστός. Γιατί αυτός που είναι η εικόνα του Πατέρα, η σφραγίδα της υπόστασης Αυτού («ὃς ὢν ἀπαύγασμα τῆς δόξης καὶ χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεωςαὐτοῦ (: Αυτός είναι προαιωνίως ολόλαμπρη ακτινοβολία της απείρου δόξης του Πατρός, ακριβέστατο και απαράλλακτο και ενυπόστατο αποτύπωμα του Πατρός, της αυτής ουσίας και απείρου τελειότητας» Εβρ. 1, 3), το νόμισμα από τον ουρανό, πρόσφερε τον εαυτό Του ως αντίλυτρο για

τους δύο λαούς, δηλαδή τον λαό των Ιουδαίων και τον λαό των εθνικών.

…

Λουκ. 2, 28: «*καὶ αὐτὸς ἐδέξατο αὐτὸν εἰς τὰς ἀγκάλας αὐτοῦ* (: τότε και αυτός ο Συμεών δέχθηκε στην αγκαλιά του το παιδί)»

Οδηγούνταν βέβαια στο ιερό ο Χριστός ενώ ήταν βρέφος ακόμα μικρό και θήλαζε, και πρόσφερε αυτά που όριζε ο νόμος, ένα ζευγάρι τρυγόνια και δύο νεογέννητα περιστέρια. Η προσφορά τους συμβόλιζε τη **σωφροσύνη** και την **πραότητα**, αλλά και τη διαφορά του βίου του, επειδή ήταν νομοθέτης και των δύο, του γάμου και της αγαμίας. Θα μπορούσες όμως να πεις ότι **τα περιστέρια συμβόλιζαν τους ασκητές και πνευματικότερους, που προτίμησαν τον μοναχικό βίο, ενώ τα τρυγόνια εκείνους που φροντίζουν να κάνουν παιδιά και να ρυθμίζουν προνοώντας ορθά τα του οίκου τους**. Ο μακάριος βέβαια **Συμεών**, που ήταν προικισμένος με προφητικό χάρισμα, Τον δέχεται στην αγκαλιά του, και γεμάτος από ουράνια χαρά δοξάζει τον Θεό, λέγοντας: «*Νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλόν σου, Δέσποτα* (:Τώρα ελευθερώνεις από τους δεσμούς του σώματος εμένα τον δούλο Σου Δέσποτα)» Λουκ. 2,29. Α**πό πού τον απελευθερώνεις; Από το σκάμμα της ζωής. Γιατί η ζωή είναι λύτρα και δεσμωτήριο. Γιατί ήρθε Αυτός που επρόκειτο να φέρει ειρήνη στον κόσμο, Αυτός που ενώνει τον ουρανό με τη γη, Αυτός που κάνει τη γη ουρανό με την ευαγγελική διδασκαλία.**

«*Ὅτι εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μου τὸ σωτήριόν σου, ὃ ἡτοίμασας κατὰ πρόσωπον πάντων τῶν λαῶν* (: Γιατί είδαν οι οφθαλμοί μου τον εναθρωπήσαντα Υιό Σου, ο οποίος θα φέρει τη σωτηρία, την οποία ετοίμασες για να γίνει φανερή ενώπιον όλων των λαών προς ευεργεσία όχι μόνο των Ιουδαίων, αλλά και των εθνικών)» Λουκ.2, 30. Γιατί**το μυστήριο του Χριστού είχε προετοιμασθεί και πριν από τη δημιουργία του κόσμου**, αλλά φανερώθηκε κατά τους τελευταίους χρόνους του αιώνα. Και **έγινε φως μέσα στο σκοτάδι** γι’ αυτούς που περιπλανώνται και έχουν πέσει κάτω από διαβολικό χέρι. Γιατί έχουν κληθεί από τον Θεό και Πατέρα για να γνωρίσουν τον Υιό, ο οποίος είναι φως αληθινό, αλλά και «δόξα του Ισραήλ».

Γιατί, αν και κάποιοι από αυτούς έγιναν υβριστές και απείθαρχοι, και έχουν γεμάτο από ανοησία το μυαλό τους, αλλά όμως έχει σωθεί το υπόλειμμα και έχει δοξασθεί διαμέσου του Χριστού («*καὶ ἐὰν γένηται ὁ λαὸς Ἰσραὴλ ὡς ἡ ἄμμος τῆς θαλάσσης, τὸ κατάλειμμα αὐτῶν σωθήσεται*: Αλλά και εάν ο ισραηλιτικός λαός αυξηθεί και γίνει πολυάριθμος, όπως η άμμος της θαλάσσης, θα καταστραφεί, και μόνον ένα υπόλοιπο από αυτόν θα διασωθεί» Ησ. 10, 22· «*Ἠσαΐας δὲ κράζει ὑπὲρ τοῦ Ἰσραήλ· ἐὰν ᾖ ὁ ἀριθμὸς τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ὡς ἡ ἄμμος τῆς θαλάσσης, τὸ κατάλειμμα σωθήσεται*: Αλλά και ο Ησαΐας κράζει σχετικώς με τον Ισραηλιτικό λαό· “εάν το πλήθος των απογόνων του Ισραήλ είναι σαν την άμμο της θαλάσσης, δεν θα σωθούν όλοι, αλλά

θα σωθεί το εκλεκτόν υπόλοιπο των καλοπροαιρέτων”»: Ρωμ. 9, 27). Αρχή βέβαια αυτών έγιναν οι θεσπέσιοι μαθητές των οποίων η ακτινοβολία της λαμπρής δόξας φωτίζει ολόκληρη την οικουμένη. Δόξα βέβαια του Ισραήλ και με άλλη έννοια είναι ο Χριστός, γιατί προήλθε από αυτούς κατά σάρκα, αν και ήταν προαιώνιος Θεός όλων.

…

Λουκ. 2, 34: «*καὶ εὐλόγησεν αὐτοὺς Συμεὼν καὶ εἶπε πρὸς Μαριὰμ τὴν μητέρα αὐτοῦ· ἰδοὺ οὗτος κεῖται εἰς πτῶσιν καὶ ἀνάστασιν πολλῶν ἐν τῷ Ἰσραὴλ καὶ εἰς σημεῖον ἀντιλεγόμενον*»(: Και ευλόγησε αυτούς ο Συμεών και είπε προς την Μαρία την μητέρα του παιδιού· “ιδού Αυτός θα γίνει αιτία πτώσεως και αναστάσεως πολλών στον Ισραήλ. Όσοι θα απιστήσουν σε Αυτόν θα πέσουν και θα απολεσθούν· όσοι θα πιστέψουν, θα αναστηθούν και θα λυτρωθούν από την αμαρτία και θα σωθούν, θα είναι δε και θαύμα, αφού στο πρόσωπό Του θα εμφανίζεται η ένωση των δύο φύσεων, της θείας και της ανθρώπινης. Αλλά το θαύμα τούτο θα αντιλέγεται από όσους απιστούν και ενώ οι καλοπροαίρετοι θα οδηγούνται δι’ αυτού στην πίστη και θα σώζονται, οι ανειλικρινείς και εγωιστές θα απιστούν και θα κατακρίνονται. Και **θα γίνει Αυτός σημείο αντιλογίας μεταξύ των ανθρώπων**)» {Ερμηνευτική απόδοση Παναγιώτου Τρεμπέλα}

Τοποθετήθηκε βέβαια από τον Θεό και Πατέρα ο Εμμανουήλ στα θεμέλια της Σιών, επειδή ήταν λίθος εκλεκτός, ακρογωνιαίος, βαρύτιμος. Αλλά εκείνοι που πίστεψαν σε Αυτόν δεν ντροπιάστηκαν, ενώ οι άπιστοι και που δεν μπόρεσαν να δουν τα μυστήριο που κρυβόταν σ’ Αυτόν, έπεσαν και συντρίφθηκαν. Γιατί είπε κάπου πάλι ο Θεός και Πατέρας: «*ἰδοὺ ἐγὼ ἐμβαλῶ εἰς τὰ θεμέλια Σιὼν λίθον πολυτελῆ ἐκλεκτὸν ἀκρογωνιαῖον, ἔντιμον, εἰς τὰ θεμέλια αὐτῆς, καὶ ὁ πιστεύων ἐπ᾽αὐτῷ οὐ μὴ καταισχυνθῇ* (: “ιδού, εγώ θα θέσω στα θεμέλια της πνευματικής Σιών λίθο πολυτελή, εκλεκτό, ακρογωνιαίο, πολύτιμο· και εκείνος, ο οποίος θα πιστέψει και θα στηρίξει την πεποίθησή του στον λίθο αυτόν, δεν θα ντροπιαστεί) [Ησ. 28, 16]· και Πετρ. Α΄ 2, 6-8 : «*διότι περιέχει ἐν τῇ γραφῇ· ἰδοὺ τίθημι ἐν Σιὼν λίθον ἀκρογωνιαῖον, ἐκλεκτόν, ἔντιμον, καὶ ὁ πιστεύων ἐπ᾽ αὐτῷ οὐ μὴ καταισχυνθῇ. ὑμῖν οὖν ἡ τιμὴ τοῖς πιστεύουσιν, ἀπειθοῦσι δὲ λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας καὶ λίθος προσκόμματος καὶ πέτρα σκανδάλου. οἳ προσκόπτουσι τῷ λόγῳ ἀπειθοῦντες, εἰς ὃ καὶ ἐτέθησαν* (: Διότι περιέχεται στην Αγία Γραφή η θεόπνευστος αυτή φράση· “ιδού, θέτω εις την Σιών ακρογωνιαίο, θεμελιακό λίθο, που θα βαστάζει και θα συγκρατεί στερεά το οικοδόμημα της Εκκλησίας, λίθο εκλεκτό, πολύτιμο, και εκείνος που πιστεύει και στηρίζεται επάνω σε αυτόν δεν θα ντροπιαστεί”. Για σας, λοιπόν, που πιστεύετε στον Χριστό, επιφυλάσσεται αυτή η τιμή. Για εκείνους όμως που απειθούν κατά του Χριστού και επαναστατούν, ισχύει ο άλλος λόγος της Γραφής: “λίθο, τον οποίον περιφρόνησαν και απέρριψαν ως ακατάλληλο οι οικοδομούντες, αυτός έγινε κεφαλή γωνίας, αγκωνάρι θεμελιακό και πολύτιμο για την πνευματική οικοδομή. Έγινε όμως και

λίθος, επάνω στον οποίο σκοντάφτουν οι άπιστοι, και πέτρα, από την οποία κρημνίζονται". Αυτοί σκοντάφτουν στον λόγο του Ευαγγελίου, επειδή απειθούν και επαναστατούν εναντίον αυτού. Σε αυτό δε το σκόνταμμα και το ολέθριο κρήμνισμα, προορίστηκαν από τον Θεό, σύμφωνα με την πρόγνωσή Του προς τιμωρία τους, για την διεστραμμένη και κακή διάθεσή τους)».

Όμως ασφάλισε ο προφήτης τους Ισραηλίτες λέγοντας: «*Κύριον αὐτὸν ἁγιάσατε, καὶ αὐτὸς ἔσται σου φόβος. καὶ ἐὰν ἐπ᾽ αὐτῷ πεποιθὼς ἦς, ἔσται σοι εἰς ἁγιασμὸν καὶ οὐχὼς λίθου προσκόμματι συναντήσεσθε αὐτῷ, οὐδὲὼς πέτρᾳ πτώματος* (: Σεβαστείτε και υπακούστε τον άγιο Κύριο, τιμήστε Αυτόν· και μόνον ο φόβος, που εμπνέεται από αυτόν, ας είναι ο φόβος σας. Και εάν έχεις στηριγμένη την πεποίθησή σου σε αυτόν, θα είσαι ωσάν αφιερωμένος σε αυτόν, ασφαλής από κάθε κίνδυνο, και δεν θα συναντήσετε στον δρόμο της ζωής σας τον Θεό σαν λίθο προσκόμματος, σαν πέτρα επί της οποίας θα προσκρούσετε και θα πέσετε) [Ησ. 8, 13-14].

Επειδή λοιπόν ο Ισραηλίτικος λαός τον Εμμανουήλ, που είναι Κύριος και Θεός, δεν Τον τίμησε, ούτε και θέλησε να στηρίξει τις ελπίδες του σ' Αυτόν, προσκρούοντας επάνω Του σαν σε λίθο, εξαιτίας της απιστίας του, έπεσε και συντρίφθηκε. Πολλοί όμως σηκώθηκαν, δηλαδή εκείνοι που αποδέχθηκαν στην πίστη σε Αυτόν. Ή, και όπως γράφει και ο σοφότατος Παύλος, «*ἡμεῖς δὲ κηρύσσομεν Χριστὸν ἐσταυρωμένον, Ἰουδαίοις μὲν σκάνδαλον, Ἕλλησι δὲ μωρίαν* (: **Ημείς όμως κηρύσσουμε σε όλο τον κόσμο τον Χριστό, που έχει σταυρωθεί. Και αυτός ο εσταυρωμένος Χριστός και σωτήρας, για μεν τους Ιουδαίους, που περίμεναν ένδοξο βασιλέα τον Μεσσία τους, είναι σκάνδαλο, επάνω στο οποίο σκοντάπτουν· για δε τους ειδωλολάτρες είναι μωρία και αδυναμία, αφού τάχα δεν κατόρθωσε να αντιπαραταχθεί και να νικήσει τους εχθρούς Του**)» [Α΄Κορ. 1, 23]. Και πάλι: «*Ὁ λόγος γὰρ ὁ τοῦ σταυροῦ τοῖς μὲν ἀπολλυμένοις μωρία ἐστί, τοῖς δὲ σῳζομένοις ἡμῖν δύναμις Θεοῦ ἐστι* (:Διότι **το περί σταυρού θείο κήρυγμα σε εκείνους μεν, που απιστούν και επιμένουν να βαδίζουν τον δρόμο της απωλείας, φαίνεται και θεωρείται μωρία· σε εμάς όμως, που το δεχτήκαμε και βρισκόμαστε στον δρόμο της σωτηρίας, είναι, όπως και η προσωπική μας πείρα βεβαιώνει, δύναμη Θεού**) [Α΄ Κορ. 1, 18]. Γι' αυτό ο Κύριος θεωρείται ως **σημείο αντιλεγόμενο**.

…

Λουκ. 2, 34: «*καὶ σοῦ δὲ αὐτῆς τὴν ψυχὴν διελεύσεται ῥομφαία*» (: Και την δική σου μητρική καρδιά θα διαπεράσει η ρομφαία του πόνου, όταν δεις τον υιό σου να πάσχει για την σωτηρία των ανθρώπων).

Και για να τα πούμε συντομότερα, λέμε ότι **ρομφαία εδώ νοείται, με τη μορφή μάχαιρας, ο πειρασμός**, ή και το ίδιο το **πάθος**, το οποίο προκάλεσε η

παραφροσύνη των Ιουδαίων στον Εμμανουήλ. Και φαίνεται βέβαια ότι έτσι το εννοούσε και με αυτή την έννοια το είπε ο δίκαιος Συμεών, γιατί **ήταν σαν να κατασφαζόταν κατά κάποιο τρόπο με ξίφος η αγία Παρθένος βλέποντας να σταυρώνεται Εκείνος που γεννήθηκε ως προς τη σάρκα από αυτή** . Τέτοιο νόημα είχε και εκείνο που λέχθηκε από τον προφήτη Ζαχαρία: «*Ῥομφαία ἐξεγέρθητι ἐπὶ τόν ποιμένα μου*»(: Οξεία του Πάθους προσβολή υψώσου προς τον Ποιμένα των προβάτων μου» [Ζαχ. 13, 7 - μετάφραση των Εβδομήκοντα], δηλαδή ας πραγματοποιηθεί το σωτήριο πάθος του Ποιμένα Χριστού και ας έρθει ο καιρός της ανάδειξης των αγαθών.

…

Λουκ. 2, 40 : «*Τὸ δὲ παιδίον ηὔξανε καὶ ἐκραταιοῦτο πνεύματι πληρούμενον σοφίας, καὶ χάρις Θεοῦ ἦν ἐπ᾽ αὐτό* (: Το δε παιδί αύξανε κατά το σώμα και ισχυροποιείτο πολύ κατά το πνεύμα και γέμιζε από σοφία, την οποίαν σε αυτό μετέδιδε, καθόσον προχωρούσε η ηλικία Του, **η ενωμένη με αυτό θεία Του φύσις** . Και χάρις Θεού ήταν σε αυτό, η οποία το προφύλασσε αμόλυντο από κάθε αμαρτία, το καθοδηγούσε δε και το ενίσχυε προς κάθε αρετή.)»

Όταν λέγει ότι «το παιδί μεγάλωνε και δυνάμωνε πνευματικά, γεμίζοντας από σοφία και η χάρη του Θεού ήταν επάνω Του», αυτά πρέπει να δεχθούμε ότι**ειπώθηκαν ως προς την ανθρώπινη φύση Του**. Και **πρόσεχε το βάθος της θείας οικονομίας: Υφίσταται ανθρώπινη γέννηση, αν και ο Λόγος ως Θεός είναι χωρίς αρχή και τέλος. Αυξάνεται σωματικά Αυτός που ως Θεός είναι παντέλειος, και έχει μέλη αυξανόμενα Αυτός που είναι ασώματος. Γεμίζει με σοφία, Αυτός που είναι ολόκληρη η Σοφία.** Και τι άλλο να προσθέσουμε σε αυτά; Πρόσεχε μέσα από αυτά Αυτόν, που ενώ έχει την μορφή του Πατέρα είναι όμοιος με εμάς, τον Πλούσιο που βρίσκεται σε πτωχεία, τον Υψηλό που εμφανίζεται με ταπείνωση, Αυτόν που έχει όλο το πλήρωμα της θεότητας, στα λόγια να το έλαβε· **έτσι ταπείνωσε τον εαυτό του ο Λόγος, ενώ είναι Θεός** (Φιλ. 2, 7: «*ἀλλ᾽ ἑαυτὸν ἐκένωσε μορφὴν δούλου λαβών, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος* (: αλλά άδειασε, τρόπον τινά, τον εαυτόν Του και μίκρυνε μόνος Του την άπειρη δόξα της θεότητός Του προσκαίρως και έλαβε μορφή δούλου, γενόμενος όμοιος με τους ανθρώπους). Γιατί αυτά που έχουν γραφεί γι᾽ Αυτόν, δείχνουν καθαρά τον τρόπο της ταπείνωσης. Γιατί δεν είναι δυνατόν να πάθει κάτι τέτοιο στη φύση Του ο Λόγος που γεννήθηκε από τον Θεό Πατέρα, αλλ΄ όταν έγινε σάρκα, δηλαδή άνθρωπος σαν εμάς, τότε γεννιέται βέβαια από γυναίκα ως προς τη σάρκα, και λέγεται ότι υπέμεινε τα ανθρώπινα. Γιατί ασφαλώς ήταν ικανός ο Λόγος, όντας Θεός, ακόμα και από τη μήτρα να ανεβάσει τη σάρκα Του στο μέτρο ενός τέλειου άνδρα, αλλά αυτό δε θα ήταν μακριά από τερατοποιία. Γι΄ αυτό **παραχώρησε και τη σάρκα Του να ακολουθήσει τις ανθρώπινες συνήθειες και τους νόμους**. Έτσι θα μπορούσε να λέγεται ότι προοδεύει στη σοφία, όχι δεχόμενος πρόσθετη σοφία, κατά το ότι είναι Θεός αυτός

που είναι παντέλειος σε όλα και δεν έχει καθόλου ανάγκη από τα θεοπρεπή αξιώματα, αλλά ο Λόγος του Θεού, μαζί με την ανάπτυξη του σώματος επεξέτεινε σιγά – σιγά σ' αυτό και την εκδήλωση της σοφίας Του.

Με την ηλικία βέβαια αυξάνεται το σώμα, ενώ με τη σοφία προοδεύει η ψυχή. Γιατί**η θεότητα δεν επιδέχεται καμία επιπλέον πρόοδο, αφού ο Λόγος του Θεού είναι τέλειος σε όλα**. Δικαιολογημένα βέβαια συνέδεσε μαζί με την αύξηση της ηλικίας, και την προοδευτική αύξηση της σοφίας. Γιατί η θεία φύση, ανάλογα με το μέτρο της ηλικίας του σώματος, αποκάλυπτε και τη σοφία της.

ΠΗΓΕΣ:

· *Αγίου Κυρίλλου, αρχιεπισκόπου Αλεξανδρείας, Εξήγησις υπομνηματική εις το κατά Λουκάν ευαγγέλιον, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, ερευνητικό έργο «Οι δρόμοι της πίστης: Ψηφιακή Πατρολογία» (https://greekdownloads3.files.wordpress.com/2014/09/commentarii-in-lucam_.pdf,σελ.7-12)*

· *Κυρίλλου Αλεξανδρείας Άπαντα τα έργα, Πατερικές εκδόσεις «Γρηγόριος Παλαμάς», εκδ. οίκος «Το Βυζάντιον», Θεσσαλονίκη 2005, «Υπόμνημα εις το κατά Λουκάν Α΄», σελ. 187-203*

· *Παν. Τρεμπέλα, Η Καινή Διαθήκη μετά συντόμου ερμηνείας, εκδ. Ο Σωτήρ, Αθήνα 1997*

· *http://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/tools/liddell-scott/index.htm*

· *http://users.sch.gr/aiasgr/Palaia_Diathikh/Biblia/Palaia_Diathikh.htm*

· *http://users.sch.gr/aiasgr/Kainh_Diathikh/Biblia/Kainh_Diathikh.htm*

(Επιμέλεια: Ελένη Λιναρδάκη, φιλόλογος)